

Paikkaan kohdistuvat etsinnät lainsäädännössä ja poliisityössä

Matias Puominen 20222C

9/2024

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Matias Puominen

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Sanna Virtanen, Heli Jalander

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön aiheena on paikkaan kohdistuvat etsinnät pakkokeinoina lainsäädännön ja poliisityön näkökulmasta osana esitutkintaa. Työssä käydään läpi lainopillisena tutkimuksena Suomen lakien pohjalta poliisin suorittamat etsinnät, sekä siihen liittyviä kokemuksia ja esimerkkejä työelämästä. Eri etsintälajien erityispiirteet käydään teoriaosassa läpi kirjallisen materiaalin avulla niiden ollessa toisiinsa kiinnittyvä kokonaisuus, sekä perustellaan erilaisten etsintöjen käyttöä. Keskeistä asiassa on, että millaisia rajoitteita poliisin toimintaan kohdistuu ja kuinka asiakkaan oikeusturvasta tulee huolehtia.

Kyseisillä pakkokeinoilla puututaan voimakkaasti ihmisten perusoikeuksiin, kuten kotirauhan suojaan. Pakkokeinot ovat tarkkaan säädeltyjä ja näin ollen on tärkeää, että etsinnöillä toimitaan lain mukaisesti. Tästä syystä työssä merkittävässä roolissa on laillisuusvalvonta, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut ja korkeimman oikeuden päätökset.

Johtopäätöksissä ja pohdinnassa käydään läpi päätelmiä aiheesta, prosessin kulkua ja omia mietteitä aiheesta ja omasta työskentelystä. Lisäksi arvioidaan omaa tekemistä ja kokemuksia työelämästä.

Sivumäärä: 30

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 10/2024

Avainsanat: Pakkokeinolaki, pakkokeino, etsintä

ABSTRACT

Authors: Matias Puominen

Type of thesis: *Research-based thesis*

Publicity: Public

Supervisor: Sanna Virtanen, Heli Jalander

Degree: Bachelor of police services

The subject of this research-based thesis is searches of premises as coercive measures from the perspective of legislation and police work as part of a criminal investigation. The thesis examines searches conducted by the police under Finnish law, along with related experiences and examples from professional practice. In the theoretical part, the specific features of different types of searches are discussed using written materials, as they form a connected whole. The justification for using different types of searches is also provided. A key focus is on the limitations imposed on police activities and how the legal protection of the individual must be ensured.

These coercive measures significantly interfere with fundamental human rights, such as the protection of domestic peace. Since coercive measures are strictly regulated, it is crucial that searches are conducted in accordance with the law. For this reason, legal oversight plays a prominent role in the thesis, including decisions by the Parliamentary Ombudsman and rulings by the Finnish Supreme Court.

In the conclusions and discussion section, the findings on the topic are reviewed, along with reflections on the process, personal insights on the subject, and thoughts on the work. Additionally, personal performance and experiences from professional practice are evaluated.

Pages: 30

Month and year of review: 10/2024

Keywords: Pakkokeinolaki, pakkokeino, etsintä

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Opinnäytetyön taustaa	1
1.2. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	1
1.3. Käsitteet	2
2. TUTKIMUSMENETELMÄT	3
3. RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKKEINOT	5
4. PAIKKAAN KOHDISTUVAT ETSINNÄT PAKKOKKEINOINA	7
4.1. Yleinen kotietsintä	8
4.1.1. Yleisen kotietsinnän suorittaminen	9
4.1.2. Läsnäolo kotietsinnällä ja kotietsintämenettely	13
4.2. Erityinen kotietsintä	16
4.2.1. Erityisen kotietsinnän erityispiirteet	16
4.2.2. Erityisen kotietsinnän läsnäolo ja etsintämenettely	18
4.3. Paikanetsintä	20
4.3.1. Paikanetsinnän edellytykset	20
4.3.2. Kotietsinnän säädösten soveltaminen paikanetsinnässä	21
5. KOKEMUKSIA TYÖELÄMÄSTÄ JA POLIISIN SUORITTAMISTA ETSINNÖISTÄ	22
5.1. Case Aarnio	22
5.2. Kokemuksia työelämästä	23
6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	25
LÄHTEET	29

1. JOHDANTO

1.1. Opinnäytetyön taustaa

Pakkokeinot ovat olennainen osa kaikkea poliisityötä, ja niiden oikeaoppinen hallinta ja erilaisiin käytännön tilanteisiin soveltaminen on hyvin tärkeää. Paikkaan kohdistuvat etsinnät ovat hyvin yleisesti käytetty pakkokeino, josta ei ole toistaiseksi tehty kokoavaa poliisin AMK-tason opinnäytetyötä. Yliopiston graduna aihetta on käsitelty hieman erilaisesta näkökulmasta.

Aihe on ajankohtainen, koska varmasti koko poliisiorganisaatiossa on ollut keskustelua pakkokeinojen oikeaoppisesta käytöstä ja erilaisten tarkkojen säädösten noudattamisesta. Kyse on kuitenkin aina ihmisten perusoikeuksiin puuttumisesta. Myös asianmukaisten kirjausten tekemisestä on ollut puhetta, nimittäin aina ne eivät vastaa tapahtumahetkellä suoritettuja toimenpiteitä, mikä voi luoda haasteita esimerkiksi kantelutilanteissa.

1.2. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten paikkoihin kohdistuvia etsintöjä säädellään Suomen lainsäädännössä, sekä miten poliisiorganisaatio lakia soveltaa ja miten soveltamista valvotaan. Asiassa kiinnostaa myös prosessin suorittaminen poliisin komentoketjussa ja yksittäisten tapausesimerkkien pohtiminen.

Työ on toteutettu niin, että se on täysin julkinen. Alustavasti terminä oli kirjallisuuskatsaus ja dokumenttianalyysi, mutta opettajien ohjeistusten mukaisesti tutkimusmuodoksi vaihdettiin lainopillinen tutkimus. Tarkoituksena on siis käyttää työssä erilaisia julkisia lähteitä. Tällaisia ovat muun muassa aiheeseen liittyvä kirjallisuus, sekä suomalainen lainsäädäntö ja lain esityöt. Lisäksi työssä on käytetty muun muassa lehtiartikkeleita ja poliisihallituksen ohjetta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä.

Olennaisessa roolissa on aiheeseen liittyvä laillisuusvalvonta. Kaiken julkisen vallan tulee perustua lakiin, jolloin laillisuusvalvonnalla ohjataan ja valvotaan tässä yhteydessä poliisin toimintaan esimerkiksi pakkokeinoja käytettäessä rikosprosessissa. Laillisuusvalvonnan toimijoita on useita. Tässä työssä käytetään ainakin eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja, sekä korkeimman oikeuden päätöksiä paikkaan kohdistuvien etsintöjen suorittamisen osalta.

Aihetta rajatessa on jätetty pois pakkokeinolain muutokset 2010-luvun alusta muutosten ollessa niin suuria, että työ laajenisi liikaa yksittäisten pykälien muutoksia käsitellessä. Lisäksi työssä käsitellään rajauksen vuoksi ainoastaan Suomen lainsäädäntöä, vaikka esimerkiksi eurooppalaisella lainsäädännöllä on merkittävä rooli Suomen laissa ja laillisuusvalvonnassa.

Kohderyhmää ei ole rajattu, vaan siitä voivat hyötyä kaikki asian parissa toimivat, pääasiassa tietysti kyseisten pakkokeinojen parissa työskentelevät poliisi- ja oikeusviranomaiset. Myös tavallinen kansalainen voi hyötyä työstä jouduttuaan kyseisten pakkokeinojen kohteeksi, ja arvioida ovatko hänen oikeutensa toteutuneet asiassa. Lain ja kirjallisuuden lisäksi pohjaa tutkimukseen luovat erilaiset ennakkotapaukset, jotka vahvistavat lain tulkintaa ja auttavat eri toimenpiteiden perusteluiden arviointia.

Aiempiä AMK-opinnäytetöitä katsoessa on havaittavissa, että etsintöjä käsittelevää työtä ei oikeastaan ole. Tällä tarkoitetaan laajempaa kokonaisuutta, jossa pohdittaisiin sisällönanalyysin pohjalta aineistoja liittyen erilaisiin poliisin suorittamiin etsintöihin johonkin paikkoihin tai esineisiin pakkokeinoina pohjalta. Tällaiselle katsaukselle olisi paikkansa muiden opinnäytetöiden rinnalla, koska sellaista ei ole aiemmin tehty Poliisiammattikorkeakoulussa.

Näin ollen opinnäytetyön aiheeksi on valikoitunut paikkaan kohdistuvat etsinnät eli yleinen kotietsintä, erityinen kotietsintä ja paikanetsintä. Kyseiset etsinnän muodot muodostavat kokonaisuuden, jossa samoja pykälä sovelletaan erilaisiin paikkaan kohdistuviin etsintöihin. Joiltain osin pykälät ovat hieman epäselviä, ja niissä viitataan usein muihin luvun pykäliin. Näin ollen on perusteltua käsitellä paikkaan kohdistuvia etsintöjä yhtenä kokonaisuutena ja rajata muut etsinnät pois. Aihe on kokonaisuutena melko laaja, joten yksittäisiin pykäliin ei voida perehtyä liian kattavasti. Kuitenkin kaikki asiaan liittyvät paikkaan kohdistuvien etsintöjen pykälät käydään läpi.

1.3. Käsitteet

Tekstissä mainitaan useita termejä, jotka voivat olla hankalia aiheeseen perehtymättömälle lukijalle. Tästä syystä kyseisiä termejä esitellään osana johdantoa.

Työssä käydään läpi koulutustasoltaan ja viraltaan kahta erilaista poliisivirkamiestä. Päälystöön kuuluvalla virkamiehellä tarkoitetaan poliisimiestä, joka on suorittanut poliisin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon, tai muun siihen rinnastettavan tutkinnon, joka oikeuttaa toimimaan poliisin päälystötehtävissä. Poliisimiehellä tarkoitetaan alipäälystöön tai miehistöön kuuluvaa poliisimiestä, jonka oikeudet pakkokeinojen suorittamisen suhteen eroavat päälystöön kuuluvasta poliisimiehestä. Pakkokeinolain mukaan päälystöön kuuluvia virkamiehiä poliisiorganisaatiossa ovat poliisijohdaja, Poliisihallituksen poliisijohdaja, poliisiylitarkastaja, poliisitarkastaja, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, keskusrikospoliisin päällikkö, keskusrikospoliisin apulaispäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario, sekä komisario. (PKL 2:9.) Kaikki alemmat poliisivirassa olevat jäävät siis tämän määritelmän ulkopuolelle.

Tekstissä mainitaan myös muita asiaan liittyviä pakkokeinoja, joita ei määritellä osana opinnäytetyötä aiheen rajauksen vuoksi. Näitä ovat esimerkiksi takavarikko, josta säädetään pakkokeinolain

7 luvussa. Sillä tarkoitetaan tiivistetysti esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikointia jonkun henkilön hallusta, kun on syytä olettaa, että tätä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, se on jollain rikoksella viety tai se tuomitaan menetetyksi. Erikseen mainitaan data eli tieto, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä tai sen tallennusalustalla. (PKL 7:1.) Samoin mainitaan laite-etsintä pakkokeinolain 8 luvun mukaan, kun etsintä koskee tietokoneen sisällä, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavanlaisessa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimitushetkellä olevaan tietosisältöön kohdistuvaa etsintää (PKL 8:20).

Laillisuusvalvojista mainitaan eduskunnan oikeusasiamies, jolla tarkoitetaan eduskunnan valitsemaa puolueetonta viranomaistoiminnan laillisuuden valvojaa. Oikeusasiamiehellä on apunaan kaksi apulaisoikeusasiamiestä, jotka toimivat samoin valtuuksin ja itsenäisesti. (Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, luettu 14.9.2024.) Korkeimmalla oikeudella tarkoitetaan Suomen ylintä oikeusastetta rikosoikeuden puolella. Korkeimman oikeuden tehtävänä on antaa ennakkopäätöksiä sellaisissa asioissa, joihin laki ei anna selvää vastausta. (korkeinoikeus.fi, ennakkopäätökset, luettu 14.9.2024.) Ennakkotapauksia on annettu koskien esimerkiksi tässä työssä käsitellyjä etsintöjä. Ennakkopäätökset tuleekin huomioida jatkossa päätöksenteossa.

2. TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen opinnäytetyö, eli se toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimus on laadultaan lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus, jonka tutkimuskohteena on voimassa olevan oikeuden käsittely. Lainopillinen tutkimus selvittää voimassa olevien oikeusnormien sisältöä. On olemassa kahta eri väitettä oikeusnormeista, jotka ovat normikannanotto ja tulkintakannanotto. Normikannanotot ovat väitteitä siitä, mitkä oikeusnormit kuuluvat voimassa olevaan oikeuteen, kun taas tulkintakannanotot etenevät pidemmälle ja niissä väitetään jollain kyseisen oikeusnormin sisällöstä, eli tulkitaan itse sisällön tarkoitusta pidemmälle. Lainoppi tutkii sitä, että mikä on juuri nyt voimassa olevaa oikeutta ja mitä merkitystä on lailla ja muilla oikeuslähteillä, sekä niistä löytyvillä materiaaleilla. (Hirvonen, 2011, 24.) Valitun tutkimusmenetelmän avulla on tarkoitus selvittää paikkaan kohdistuvien etsintöjen käyttöä ja mahdollisuuksia.

Oikeustieteellisen tiedon kriteerinä on Ari Hirvosen (2011) mukaan tieto, joka on:

- ”1) tutkimuskohteesta objektiivisesti kertovaa
- 2) kaikkia dogmeja, auktoriteetteja ja uskomuksia epäilevää,
- 3) kriittisen ajattelun ja tutkimuksen kautta syntynyttä,
- 4) koeteltua, perusteltua ja julkista eli tiedeyhteisön kritiikille ja arvioinnille alistettua,
- 5) edistyvästi uusia totuuksia etsivää ja virheitä korjaavaa,

6) autonomista eli riippumatonta ulkopuolisista intresseistä.”

Tieto, joka ei näitä kriteerejä täytä, on luonteeltaan vähintäänkin kyseenalaista. Näin ollen tutkimuksen metodeilla pitäisi olla tiedeyhteisön hyväksyntä. Hyvänä oikeustieteenä ei Hirvosen mukaan voida pitää tutkielmaa, jossa vain kirjoitetaan voimassa olevia normeja ja tuomioistuimen ratkaisuja sekä toistetaan auktoriteettien teoriaa ja tulkintaa, vaan siinä tulisi näkyä myös tekijän oma panos. Aiheesta tulisi esittää kirjoittajan oma panos esittämällä uutta materiaalia. (Hirvonen, 2011, 19.) Tutkimuksessa on huomioitu tämä ottamalla mukaan tutkijan oma kokemus ja muita työelämän kokemuksia osana muuta lakeihin, lain esitöihin, kirjallisuuteen ja laillisuusvalvontaan liittyvää aineistoa.

Oikeuslähteet voidaan jakaa luotettavuudeltaan perusteella kolmeen eri luokkaan, vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Oikeuslähteiden hierarkian huipulla ovat vahvasti velvoittavat oikeuslähteet. Näihin kuuluvat tässä opinnäytetyössä Suomen lait, kuten perustuslaki ja pakkokeinolaki. Tähän sisältyvät lisäksi erilaiset valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen, kuten Euroopan unionin, kanssa solmitut sopimukset. Esimerkkeinä voidaan mainita Euroopan unionin direktiivit ja asetukset. (Rautiainen, 2023, 146.)

Lakien ja sopimusten ohella myös maan tapa on luokiteltu vahvasti velvoittavaksi oikeuslähteeksi, vaikkakin sen käyttöä on kyseenalaistettu. Maan tapa, joka tunnetaan myös tapaoikeutena, on ollut käytössä silloin, kun lainsäädännöstä ei ole saatu ratkaisua oikeudellisiin ongelmiin. Nykyisin tapaoikeuden merkitys on vähentynyt merkittävästi, sillä lainsäädäntö on kehittynyt ja kattaa entistä laajemmin eri tilanteita. Tapaoikeutta sovelletaan edelleen jossain määrin yksityisoikeuden piirissä, missä epävirallisia normistoja on olemassa edelleen. (Rautiainen, 2023, 154.)

Lain ensisijaisuus oikeuslähteenä on selvä. Suomen perustuslain 1 luvun 2 §:n mukaan julkisen vallan käyttämisen tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa tulee noudattaa lakia. Lain sisällä perustuslailla on etusija, eli perusoikeudet ovat etusijalla suhteessa tavalliseen lakiin (Hirvonen, 2011, 43).

Vaikka kirjoitettu laki on tärkein oikeuslähde, se ei läheskään aina anna selkeitä ratkaisuja kaikkiin oikeudellisiin kysymyksiin, eikä se varmista oikeudenmukaista tuomiota yksittäistapauksissa. Tästä syystä oikeuslähdeopin mukaan lakia soveltavien tulee turvautua myös heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin, kuten lakien esitöihin ja tuomioistuimen ennakkopäätöksiin, joita esimerkiksi korkein oikeus antaa rikosoikeudellisissa asioissa. (Rautiainen, 2023, 148–149.)

Oikeuslähdeopin hierarkiassa alimpana kategoriana ovat sallitut oikeuslähteet. Näitä ovat esimerkiksi oikeustiede, reaaliset argumentit, vallitsevat arvot ja oikeuskäytännöt, oikeusperiaatteet sekä moraali. (Hirvonen, 2011, 43.)

Oikeudellisia ilmiöitä tutkittaessa on kiinnitettävä huomiota laadukkaiden lähteiden käyttämiseen. Tutkimuksessa on tarkoituksena käyttää aineistona ja analysoida pakkokeinolain säädöksiä, sekä siihen pohjautuvaa kirjallisuutta ja muuta lähdemateriaalia, kuten lain esitöitä ja poliisihallituksen ohjeita. Työ sivuaa myös perustuslakia, poliisilakia ja esitutkintalakia niiden ollessa olennainen osa poliisin pakkokeinojen käyttöä.

Tärkeimpänä tutkimuskysymyksenä työssä on, että miten paikkaan kohdistuvien etsintöjen suorittamista säädellään Suomen lainsäädännössä ja millaisia toimenpiteitä ja vastuita siihen sisältyy poliisin työssä. Tähän liittyen edellä mainitun lisäksi tarkoituksena on käsitellä laillisuusvalvontatapauksia, kuten korkeimman oikeuden päätöksiä ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja, jotka ovat ohjanneet poliisin toimintaa etsintämenettelyissä. Aineistoa analysoidaan sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksessa käytetään omaa havainnointia osana muun aineiston keräämistä. Tämä korostuu erityisesti kirjoittajan omina kokemuksina lyhyen työuran aikana harjoittelijana ja nuorempana konsultaapelina, sekä tapausesimerkeistä työelämästä, kuten Jari Aarnion mittavasta rikoskokonaisuudesta ja siihen liittyvistä etsinnöistä.

3. RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKKEINOT

Aiheena työssä on muutamien rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käsittely poliisityössä, sekä niihin kuuluvaa lainsäädäntöä, joten alussa esitellään mitä pakkokeinoilla tarkoitetaan yleisesti. Lähtökohtana on, että pakkokeinolaissa määritetyt toimenpiteitä on tarkoitettu käytettäväksi pelkästään epäillyn rikoksen selvittämistä varten esitutkinnassa. Pakkokeinoja voidaan yleensä käyttää, kun syytä epäillä rikosta- kynnys on ylittynyt. Tulee kuitenkin huomioida, että joissakin säädöksissä vaaditaan todennäköisiä syitä. (Rantaeskola ym, 2014, 28.)

Pakkokeinoja käsitellessä tulee myös ottaa huomioon esitutkintalaki (ETL 805/2011) ja poliisilaki (PoL 872/2011). Molemmista säädetään poliisin tehtävistä poliisilaissa pääosin toimintavaltuuksien, ja esitutkintalaissa esitutkinnan suorittamisen muotomääräyksistä. Poliisilaissa määritellään poliisille kuuluvat tehtävät, joita ovat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Lisäksi tehtäviin kuuluu rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii kyseisissä tehtävissä yhteistyössä muiden viranomaisten, yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Tämän lisäksi poliisin tehtävänä on hoitaa lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen määrätyt tehtävät. Poliisin on lisäksi ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin, mikäli henkilön epäillään kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi. (PoL 1:1.) Tämä ei kuitenkaan määrittele poliisin toimivaltaa itsessään, vaan kuvaa poliisin sille kuuluvia tehtäviä.

Keskeinen kohta pykälässä pakkokeinojen kannalta on rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Ennalta estämistä lukuun ottamatta tämä kuvaa poliisin osalta suoritettavaa esitutkintaa alkaen siitä, kun epäillään rikoksen tapahtuneen. Esitutinnan suorittamisesta säädetään esitutkintalaissa, jonka mukaan poliisin tulee ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin, kun on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 3:3.1). Poikkeuksiakin tähän on, kuten esimerkiksi esitutinnan suorittamatta jättäminen, kun kyseessä on rikos, josta voi saada vain sakkoa, eikä asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9).

Pakkokeinot ovat pakkokeinolaissa esitutkintaviranomaisen käyttöön tarkoitettuja menetelmiä, joilla kerätään näyttöä rikoksen selvittämiseksi rikosprosessin aikana. Pakkokeinoilla puututaan yksilön oikeushyviin, joten pakkokeinoja voidaan käyttää ainoastaan, kun pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana, kun huomioidaan tutkittavana olevan rikoksen törkeyden aste, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut kyseiseen asiaan vaikuttavat seikat. Pakkokeinon toimeenpaneva viranomainen vastaa siitä, että lailliset edellytykset ovat olemassa. (Fredman ym, 2020, 680–681.)

Pakkokeinojen käyttö voidaan jakaa usein kahteen eri vaiheeseen: päätöksen tekemiseen pakkokeinon käytöstä ja päätöksen täytäntöönpanoon. Käytännössä tilanne on usein sellainen, että päätöksen toteuttaa jokin muu viranomainen kuin se, joka on tehnyt päätöksen pakkokeinon käytöstä. Esimerkiksi komisario voi päättää pidätyksestä, mutta tämän päätöksen voi panna täytäntöön hänen alaisensa poliisimies ottamalla pidätettäväksi määrätty henkilö kiinni. Laissa voidaan asettaa tiettyjä muotovaatimuksia pakkokeinomääräyksille, kuten kirjallinen muoto noutomääräykselle (ETL 6:2.2) tai kotietsintäpäätökselle (PKL 8:6.1, 8:16). (Fredman ym, 2020, 681.)

Pakkokeinojen käyttöä rajoitetaan sekä niiden edellytyksistä säädetään pakkokeinolaissa (PKL 2011/806). Tällaisia rajoittavia tekijöitä ovat muun muassa pakkokeinolain 1 luvun periaatteet, joista on luvussa erillisinä mainittu suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate, sekä hienotunteisuusperiaate. Lisäksi on olemassa yksittäisiin pakkokeinoihin sisältyviä säädöksiä, kuten kohtuuttoman pidättämisen kieltäminen 2 luvun 6 §:ssä. Sillä tarkoitetaan pidättämisen kieltämistä, jos pidättäminen olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden tällaisten henkilökohtaisten olosuhteiden takia (PKL 2:6).

Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan pakkokeinojen tulevan kysymykseen ainoastaan, kun pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon rikoksen törkeys, selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle ja muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut kyseiseen asiaan liittyvät seikat (PKL 1:2). Vähimmän haitan periaatteessa korostetaan, ettei kenenkään oikeuksiin tulisi puuttua pakkokeinon käytöllä enempää kuin on välttämätöntä käyttämisen tarkoituksen saavuttamiseksi, eikä kenellekään saa aiheuttaa tarpeetonta haittaa tai vahinkoa

(PKL 1:3). Hienotunteisuusperiaate määrittelee, että pakkokeinoja käyttäessä tulee välttää aiheutonta huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti (PKL 1:4).

Pakkokeinoja käyttäessä tulee myös muistaa erilaiset vaatimukset näytön suhteen osoitettaessa pakkokeinon välttämättömyyttä verrattaessa perusoikeuksien lailliseen rajoittamiseen. Kun esimerkiksi tässä yhteydessä jokin etsintä kohdistuu johonkin muuhun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa tai omistuksessa olevaan paikkaan tai tilaan, vaaditaan varmempia perusteita pakkokeinon suorittamiselle. Tässä yhteydessä syytä epäillä -kynnys ei enää riitä, vaan voidaan vaatia todennäköisiä syitä, erittäin painavia perusteita, tai henkilön tavoittamista verekseltään tai pakenemasta. (PKL 8:2.2.) Näitä kohtia käsitellään myöhemmin erilaisissa etsintään liittyvissä pykälissä.

Pakkokeinojen, tässä tapauksessa aiemmin mainittujen etsintöjen käyttäminen on tarkoin säädeltyä ja valvonta tarkkaa. Etsintämenettelyssä puututaan julkisen vallan toimesta perusoikeudellisen yksityiselämän ja kotirauhan suojan piiriin. Suomen perustuslain (1999/731) mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnian ja kotirauhan tulee olla turvattu. Lisäksi myös kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden tulee olla loukkaamaton. Kuitenkin lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin sisältyvistä toimenpiteistä, eli erilaisista pakkokeinoista. Lisäksi lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen erilaisissa tilanteissa. (PL 2:7.) Myös perustuslain 10 §:n 3 momentti erikseen edellyttää, että kotirauhan piiriin ulottuvan toimenpiteen täytyy olla välttämätön. Tähän tarkoitukseen on säädetty muun muassa pakkokeinolaki, jonka käyttöä valvotaan tiukasti. Aihetta koskevista etsinnöistä säädetään pakkokeinolain 8. luvussa.

Käytännön tilanteissa pakkokeinoja suoritetaan välillä suostumuksen perusteella. Rantaeskolan mukaan tällaiseen tulisi suhtautua pidättyvästi. Oikeudellista merkitystä tällä voisi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa epäilty haluaa pakkokeinon toteutettavaksi tietoisena siitä, että sille ei ole edellytyksiä ja hän haluaa osoittaa, että epäily on aiheeton. Tällöin asian kirjaaminen ylös on tärkeää sekä pakkokeinon suorittajan, että pakkokeinon kohteen oikeusturvan kannalta. (Rantaeskola, 2022, 282–283.)

4. PAIKKAAN KOHDISTUVAT ETSINNÄT PAKKOKKEINOINA

Paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevissa PKL 8 luvun säädöksissä ja myös 10 luvun säännöksissä käytetään ilmaisua ”tila”. Sillä tarkoitetaan seinin ja usein myös katolla rajattuja paikkoja. Tiloja ovat rakennukset, niiden huoneet ja niihin liittyvät säilytyspaikat, kuten esimerkiksi komerot. Ilmaisua ”paikka” käytetään yläkäsitteenä, joka sisältää tilat ja muut paikat. Viimeisenä mainittuja ovat lähinnä ulkoalueet. (Fredman ym. 2020, 994.)

Paikkaan kohdistuvat etsinnät voidaan jakaa pakkokeinolain 8 luvun mukaisesti kolmeen osaan, yleiseen kotietsintään, erityiseen kotietsintään ja paikanetsintään. Jaottelulla pyritään ensinnäkin siihen, että kotietsintä kohdistuu sanamukaisesti kotiin ja siihen välittömästi liittyviin tiloihin ja muihin paikkoihin. Toisaalta taas kotietsintä on erityistä etsintää, kun kohteena on salassapitovelvollisen tai salassa pitoon oikeutetun hallinnoima paikka siihen liittyvien erityispiirteiden vuoksi. Paikanetsintä taas kohdistuu muihin etsinnän piiriin kuuluviin paikkoihin, joiden osalta tulee noudattaa etsinnän muotomääräyksiä. (HE 222/2010, s. 290–292.) Etsintöjen kolmijako käsitellään tarkemmin tulevissa luvuissa.

Fredman ym. esittelevät kirjassaan pakkokeinolain muutokset koskien etsintää, mikä on hyvä mainita tässä yhteydessä, vaikka tutkimuksessa ei vanhaa lakia juuri käsitellä. Kuitenkin vanhassa laissa säännökset sisälsivät vain yhdenlaisen kotietsinnän, joka kohdistui johonkin rakennukseen, huoneeseen taikka suljettuun säilytyspaikkaan tai suljettuun ajoneuvoon. Tämä sisälsi myös paikat, joilla rikoksenteijöillä oli tapana oleskella. Toinen etsintänimike vanhassa laissa oli paikantarkastus, joka koski muita kuin kotietsinnän kohteena olevia paikkoja. (Fredman ym, 2020, 994.)

Syynä uuden lain mukaiseen jaotteluun kotietsintöjen suhteen oli lain esitöiden mukaan (HE 222/2010, 291) se, että kotietsintää on etsintä kodinomaisessa paikassa ja siihen välittömästi liittyvissä tiloissa ja muissa paikoissa, kun taas erityiseksi kotietsinnäksi kutsutaan salassapitovelvollisen tai salassapitoon oikeutetun luona tehtävä etsintä, jolloin tarvitaan erityisiä säädöksiä. (Fredman, 2020, 994.)

Rantaeskolan ym. mukaan lähtökohtaisesti myös tekninen tutkinta tehdään etsinnän toimivaltuudella. Hänen mukaansa tähän liittyvät muutoseikat korostuvat ja niitä tulisi noudattaa, kun teknistä tutkintaa suoritetaan epäillyn, tai epäillyn ja jonkun muun henkilön hallinnoimassa paikassa. Tämä koskee myös asianomistajan ja jonkun ulkopuolisen henkilön hallinnoimaa paikkaa, tai pelkästään jonkun ulkopuolisen hallinnoimaa paikkaa. (Rantaeskola ym, 2014, 215.)

4.1. Yleinen kotietsintä

Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan RL 24:11 tarkoitetussa kotirauhan suojaamassa paikassa suoritettavaa etsintää (PKL 8:1.2). Tällaisia RL 24:11 mukaisia vakinaisia tai satunnaisia asuinpaikkoja ovat muun muassa loma-asunnot, asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut paikat, kuten esimerkiksi hotellihuoneet, asuttavat alukset ja asuntovaunut, teltat, sekä talojen porraskäytävät ja yksityisalueella olevat asukkaille kuuluvat pihat ja niiden välittömässä läheisyydessä olevat rakennukset (RL 24:11).

4.1.1. Yleisen kotietsinnän suorittaminen

Hallituksen esityksessä todetaan, että yleisen kotietsinnän piiriin kuuluva paikka voi olla satunnainen tai vakinainen paikka. Olennaista on, että siellä asutaan tällä hetkellä tai se on asumiseen tarkoitettu, ja omistus- tai hallintasuhteilla ei olisi merkitystä asiassa. Tällaiseksi paikaksi laskettaisiin myös sellainen paikka, jota ei normaalisti käytetä asumiseen. Hallituksen esityksessä yhdeksi esimerkiksi on laitettu varastorakennuksen huone, jota joku käyttää asumiseen ja siihen liittyviä majoittumistarvikkeita on paikalla. Kuitenkaan asumiseksi ei laskettaisi tässäkään tapauksessa esimerkiksi yön yli tai joitakin päiviä kestävästä majoittumisesta. (HE 222/2010, 290–291.)

Myös kulkuvälineissä on nukkumiseen tarkoitettuja alueita. Rantaeskola ym. kertovat kirjassaan, että myös kuljettamiseen tarkoitettu rakennus nauttii kotirauhan suojaa (Rantaeskola ym, 2014, 204). Tällainen paikka on esimerkiksi kuorma-auton hytti, jonka yhteydessä on tila nukkumiselle. Rantaeskola ym. pohtivat myös säätelyä esimerkiksi teltan ja henkilöauton osalta. Hän pohtii, miten tulisi suhtautua esimerkiksi luvattomalla alueella olevaan poliisin toimesta poistettavaan telttaan tai ajoneuvoon, jossa joku väittää kivenkovaan asuvansa. Hän arvioi, että ennen poistamista telttaan tulisi suorittaa yleinen kotietsintä ja samaten autoon, jos henkilö voi jotenkin todentaa asuvansa autossa. (Rantaeskola ym, 2014, 204.) Kun pohditaan rikoslain 24 luvun 11 §:n mainittua määritelmää kotirauhan suojaamasta paikasta, molempien osalta täyttyvät perusteet tähän, vaikka etsinnän tekijänä asia voi tuntua erikoiselta (RL 24:11).

Yleinen kotietsintä voidaan jakaa vielä kahteen eri osaan, esineelliseen ja henkilölliseen kotietsintään. Esineelliseksi paikanetsinnäksi luokitellaan sellaiset kotietsinnät, joita ei toimiteta henkilön löytämiseksi. Kun etsitään henkilöä, voidaan puhua henkilöllisestä kotietsinnästä. (Fredman ym, 2020.)

Pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esineellinen kotietsintä voidaan suorittaa rikoksesta epäillyn hallinnoimassa paikassa, kun on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvittävänä on ovat yhteisöskontin tuomitsemiseen liittyvät seikat. Lisäksi etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, taikka takavarikoimisen sijaan jäljennettävä asiakirja, taikka vakuustakavarikkoon määrättävä väliaikainen tai lopullinen omaisuus, tai seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. (PKL 8:2.1.) Esimerkiksi voidaan nostaa epäillyn hallusta löytyneet kovat huumausaineet jossain yhteydessä, jolloin on syytä epäillä rikosta ja voidaan olettaa kotietsinnällä löytyvän esimerkiksi huumausaineita tai tietoa rikokseen liittyen.

Rakennus on omistajansa hallinnassa erityisesti silloin, kun hän ei ole luovuttanut hallintaa tai yksinomaista hallintaa kenellekään muulle esimerkiksi vuokra- tai muun sopimuksen perusteella. Yhteisomistajista tai yhteisen vuokra- tai käyttöoikeuden haltijoista jokainen tulee katsoa rakennuksen haltijaksi, paitsi jos rakennuksien osien jakamisesta on sovittu kunkin yksinomaiseen hallintaan. Henkilön hallinnaksi ei kuitenkaan katsota tilannetta, jossa henkilö on saanut haltuunsa jonkin tilan avaimen haltijan ohella esimerkiksi postin talteen ottamista varten. (Rantaeskola ym, 2014, 220.)

Yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvillä seikoilla tarkoitetaan vain oikeushenkilölle määrättävää sakkoa, jota voidaan vaatia noin 90 rikoksesta, mutta oikeuskäytännössä esiin nousevat talous-, työ- ja ympäristörikosten yhteydessä vaaditut yhteisösakot. Rikoslain 1 luvun 1 §:n mukaisesti on yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty jokin Marianna Semin julkaisussaan mainitsemansa rikos, syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen myötä yhteisösakkoon. Kyseisen luvun 2 §:n mukaisesti oikeushenkilö tulee tuomita yhteisösakkoon, jos sen lakisääteiseen toimieliimeen tai muu johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista valtaa käyttävä on ollut osallisena tai sallinut rikoksen taikka toiminnassa ei ole noudatettu riittävää huolellisuutta tai varovaisuutta rikoksen estämiseksi. Yhteisösakko tuomitaan, vaikka tekijää ei saada selville tai häntä ei jostain syystä tuomita rangaistukseen. (Marianna Semi, 193–194.) Voidaankin todeta, että yhteisösakon osalta etsinnässä voidaan etsiä seikkoja, joiden avulla voidaan vaikuttaa rangaistukseen tuomitsemiseen.

Etsintä henkilön löytämiseksi voidaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän, vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan, tuomioistuimeen rikosasian vastaajaksi haastettavan, tai henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi. Fredmanin ym. Mukaan tällainen etsintä on pääsääntöisesti yleistä kotietsintää, koska lähtökohtaisesti etsinnässä ei toimita siten, että etsinnän kohteeksi voisi joutua salassapito-oikeuden tai –velvollisuuden mukaista tietoa. Henkilöä etsittäessä yritetään selvittää, onko etsittävä henkilö kohteena olevissa tiloissa. Näin ollen paikkoja saa tutkia vain mainitun tarkoituksen toteamiseksi. Esimerkiksi kaappeja ja muita säilytystiloja ei saisi tällä perusteella tutkia, ellei ole edellytyksiä kotietsintään myös esineen löytämiseksi. Asia voi kuitenkin muuttua, jos esimerkiksi kaapit ovat sen kokoisia, että sinne mahtuisi ihminen sisälle. (Fredman ym, 2020.)

Etsintä voidaan toimittaa muussa kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa ainoastaan, jos rikos on tehty kyseissä paikassa tai epäilty on otettu siellä kiinni, tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa löytyvän etsinnän kohteena oleva esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Muussa paikassa henkilöä koskeva etsintä voidaan toimittaa ainoastaan, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin syin olettaa olevan kohdepaikassa. (PKL 8:2.2.) Erittäin pätevä peruste on vahvasti muotoiltu, eli sen voidaan olettaa tarkoittavan varmaa tai lähes varmaa tietoa henkilön sijainnista tai esimerkiksi etsittävän esineen sijainnista.

Fredman ym. ovat selvittäneet, että laillisuusvalvontakäytännön perusteella voidaan todeta, että henkilöllistä etsintää ei voida toimittaa esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Sama koskee myös esimerkiksi riita-asiassa haastettavaa henkilöä.

Korkein oikeus arvioi ratkaisussaan (KKO:2022:5), että kotietsintä ei voi perustua pelkkään vihjetietoon, vaan lain esitöidenkin (HE 222/2010, 293) mukaan pitää olla muutakin rikosepäilyä tukevaa selvitystä tai tietoa, vaikka "syytä epäillä" -kynnys onkin matala. Pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan "voidaan olettaa" -kynnys puolestaan tarkoittaa esitöiden mukaan etsinnän menestykselliseen toimittamiseen liittyviä perusteltuja odotuksia ennakkoon, jotka liittyvät vallitseviin tietoihin epäilystä rikoksesta ja rikoksesta epäilystä asiassa. (KKO:2022:5.)

Kyseisessä tapauksessa suoritettiin kotietsintä epäillyn asuntoon kiskonnantapaiseen työsyryntään liittyen, ja pidättämiseen oikeutetun virkamiehen perustelut olivat puutteellisia. Kuitenkin hovioikeuden pyytämässä lisäselvityksessä ilmeni seikkoja, joiden mukaan korkeimman oikeuden mielestä asiassa on toimittu lain mukaan. Valituksen tehneen etsinnän kohdehenkilön mukaan asiassa tulisi huomioida vain itse päätös ja siihen kirjatut seikat, eikä jälkikäteen annettuja selvityksiä tulisi ottaa huomioon. Korkein oikeus ei kuitenkaan ollut tätä mieltä, vaan toteaa, että jälkikäteen arvioituna puutteellisestikaan kirjattu kotietsintäpäätös ei vielä yksin tarkoita sitä, että kotietsintään ei olisi ollut laillisia edellytyksiä. (KKO:2022:5.)

Poliisi on vastauksessaan lausunut hovioikeudelle, että epäily A:n syyllistymisestä kiskonnantapaiseen työsyryntään oli perustunut asianomistajan esitutkintakuulustelussa kertomiin seikkoihin sekä jutun asianomistajan poliisille tuolloin luovuttamaan asiakirja-aineistoon, muun muassa kopioihin työsopimuksesta, palkkalaskelmista, työvuorolistoista sekä tiliotteista. Nämä kotietsinnän edellytyksiä ja tarpeellisuutta koskevat seikat olivat olleet poliisin tiedossa kotietsintäpäätöstä laatiessa, mikä on jälkikäteen todennettavissa asiakirjoista, vaikka ne oli puutteellisesti kirjattu päätökseen. (KKO:2022:5.) Näin ollen asiassa ei ole toimittu lainvastaisesti.

Kotietsinnän suorittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, eli päällystöön kuuluva poliisimies. Tällä tarkoitetaan poliisimiestä, joka on poliisin päällystövirassa tehtävässä, jotka on esitelty johdannossa. Myös poliisimies voi toimittaa yleisen kotietsinnän ilman päällystöön kuuluvan virkamiehen päätöstä henkilön löytämiseksi ja esineen takavarikoimiseksi, jota on voitu seurata tai jäljittää verekseltään tehdyn rikoksen jälkeen. Yleinen kotietsintä voidaan myös toimittaa poliisimiehen toimesta, kun etsinnän välitön suorittaminen on asian kiireellisyyden perusteella välttämätöntä, eikä aikaa ole päällystön tavoittamiseen. (PKL 8:15.)

Pykälän perusteella voidaan todeta, että siinä korostetaan päättämisen kuuluvan päällystään kuuluvalle virkamiehelle. Seuraaminen tai jäljittäminen verekseltään ja kiireellisyys perusteena ovat poikkeustapauksia, jotka mahdollistavat ja varmistavat rikosepäilyn selvittämisen, todistusaineiston hankkimisen ja asiassa etsittävän henkilön tavoittamisen. Kuitenkin pyrkimyksenä tulisi olla päällystään kuuluvan virkamiehen tavoittelu, jos se on tilanteessa mahdollista.

Kiireellisyys perusteena on ollut erityisesti viime aikoina mielipiteitä jakava asia, ja se on aiheuttanut lukuisia kanteluita. Aiheen hankaluutta kuvastaa asiassa eduskunnan oikeusasiamiehen Petri Jääskeläisen tekemä korjaus aiempaan kantaansa menettelystä kotietsinnässä. Aiemmassa ratkaisussaan (EOAK/180/2022) hän totesi konstaapeleiden toimineen lainvastaisesti heidän suorittaessaan kotietsinnän omatoimisesti ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä, vaikka kotietsinnälle oli sinällään olemassa perusteet Jääskeläisen mukaan. (EOAK/180/2022.)

Kyseisessä tapauksessa poliisipartio meni sisään suorittamaan henkilöetsintää. Pojan äiti avasi oven ja etsinnän kohteena ollut poika löytyi huoneestaan. Jääskeläinen arvioi kotietsinnän edellytysten olleen voimassa, mutta itsessään etsintä oli toteutettu lainvastaisesti, koska Jääskeläisen mielestään kyseessä ei ollut kiiretilanne tai pakkokeinolain niin sanotut verekset tilanteet. Myöskään kotietsintäpöytäkirjaa ei ole tehty, kantelijalle ole mainittu oikeudesta saada etsintäpäätöksestä jäljennöstä, eikä ilmoitettu mahdollisuudesta saattaa etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. (EOAK/180/2022.)

Jääskeläinen kertoo saaneensa palautetta poliisihallinnolta, että päätös ei ole mitenkään linjassa pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 3 momentin kanssa. Hän perustelee uudessa ratkaisussaan EOAK/3621/2023 olevansa edelleen sitä mieltä, että kyseisessä tilanteessa poliisimiehellä ei tulisi olla oikeutta suorittaa kotietsintää, koska hänen mielestään lakipykälä kattaa sekä henkilöllisen että esineellisen etsinnän osalta vain verekset tilanteet. Jääskeläinen perustelee asiaa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden tulkintakäytännöllä. Hän arvioi, että yksilön perustavanlaatuiset oikeudet tulevat paremmin turvatuksi, kun päätöksen yleisestä kotietsinnästä tekee tällaisessa tilanteessa päällystään kuuluva virkamies. Yhteenvetona Jääskeläinen toteaa, ettei asiassa toimineiden poliisimiesten menettelyä ole perusteltua moittia näiltä osin kuin asiassa EOAK/180/2022 oli kyse yksittäisen poliisimiehen toimivaltuudesta yleisen kotietsinnän suorittamisesta henkilön löytämiseksi. (EOAK/3621/2023.)

Vaikka eduskunnan oikeusasiamies Jääskeläisen päätöstä (EOAK/3621/2023) koskien lain sanamuoto ei ole selkeä, se kuitenkin ilmaisee itsessään melko selvästi, että poliisimiehellä on mahdollisuus kotietsintään edellä kuvatulla tavalla, vaikka asiassa voidaan olla samaa mieltä Jääskeläisen kanssa oikeusturvakysymyksestä. Kuitenkin lain ja kokemusten perusteella miehistötehtävissä vai-

kuttaisi suuntana olevan se, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös tulisi pyrkiä hankki-
maan, jos mahdollista. Asiaa tulee varmasti selvittää jatkossa, ja viime kädessä se kuuluu edus-
kunnalle.

4.1.2. Läsnäolo kotietsinnällä ja kotietsintämenettely

Kotietsinnän läsnäolosta säädetään pakkokeinolain 8 luvun 5 §:ssä. Mahdollisuuksien mukaan et-
sinnän toimittajalla tulisi olla paikalla nimeämensä todistaja. (PKL 8:5.) Tällä tarkoitetaan esimer-
kiksi paikalla mahdollisesti olevaa toista poliisimiestä, joka ei osallistu itse etsintään. Hänen tehtä-
vänsä on valvoa, että etsintä suoritetaan oikein ja lainmukaisesti. Maininta “mahdollisuuksien mu-
kaan” antaa kuitenkin etsinnän toimittajalle liikkumavaraa, eikä sen perusteella edellytetä tällaista
laissa mainittua todistajaa. (PKL 8:5.)

Sen luona, jonka omistamassa paikassa kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin
paikassa asuvalle, työskentelevälle tai siellä luvallisesti muuten oleskelevälle tulee varata tilaisuus
olla saapuvilla etsinnässä ja kutsua siihen niin halutessaan todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata,
jos se viivyttyäsi toimitusta huomattavasti. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsu-
mansa todistaja ole ollut toimituksessa paikalla, kotietsinnästä sekä 6 §:n mukaisesta oikeudesta
saada pyydettyä etsintäpäätöksen jäljennös, 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä
tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on viivyt-
telemättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on suoritettu. (PKL 8:5.)

Kotietsinnän kohteen omistajalla, hänen poissa ollessaan jollakin paikassa asuvalla, työskentele-
vällä tai muuten luvallisesti oleskelevalla on oikeus kutsua paikalle valitsemansa todistaja 5 §:n mu-
kaisesti. Pykälästä voidaan todeta, että siinä ei ole rajoitettu, että kenet paikalle voidaan kutsua.
Näin ollen ei voida kieltäytyä hänen paikalle tulostaan, kunhan henkilö ei vaaranna etsinnän tarkoi-
tusta. (PKL 8:5.) Muuten luvallisesti paikalla olevalla tarkoitetaan hallituksen esityksen 222/2010
mukaan muuta kiinteän yhteyden paikanhaltijaan omaavaa henkilöä, kuten paikassa pitkäaikaisem-
min oleskeleva vieras. (HE 222/2010, 295.)

Etsinnän toimittaja saa käyttää kotietsinnässä apunaan asianomistajaa, hänen asiamiestään, asi-
antuntijaa tai muuta henkilöä, joka voi antaa välttämättömiä tietoja etsinnän tarkoituksen saavutta-
miseksi. Etsinnän toimittajan tulee kuitenkin valvoa, ettei kyseinen henkilö saa salassa pidettävistä
ja muista seikoista enempää tietoa kuin on välttämätöntä. (PKL 8:5.) Edellytys tällaisen henkilön
läsnäololle on se, että ulkopuolinen henkilö voi antaa etsinnällä sen tarkoituksen saavuttamiseksi
välttämättömiä tietoja. Ulkopuolisen henkilön käyttöä tulisikin harkita huolellisesti. (Rantaeskola,
2014, 231.)

Kotietsintäpäätöksen osalta siinä on yksilöitävä pakkokeinolain 8 luvun 16 §:n mukaisesti mahdollisuuksien mukaan ja tarvittavalla tarkkuudella etsinnän kohteena olevat tilat, ne oleelliset seikat, joiden perusteella etsinnän edellytykset ovat olemassa, se, mitä etsinnällä pyritään löytämään ja mahdolliset erityiset etsinnän rajoitukset. Kiireellisyyden niin edellyttäessä päätös voidaan kirjata etsinnän jälkeen (PKL 8:16.) Rantaeskola ym. arvioivat kirjassaan, että säätelyllä on pyritty parantamaan kotietsintää koskevien ratkaisujen laatua kuvailemalla edellytyksiä ja seikkoja tarkemmin ja kattavammin, sekä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai tuomioistuimen huolellista harkintaa edellytysten olemassaolosta. (Rantaeskola ym, 2014, 255.)

Etsinnässä tulee myös noudattaa etsintäpäätöksessä kuvattuja määräyksiä, eli tarkoituksena on tutkia tiloja, joista voidaan olettaa löytyvän etsinnän kohteena oleva seikka. Etsintää suorittaessa laajuutta voidaan tarvittaessa laajentaa, jos etsinnässä havaitaan muuta samaan tai muuhun rikokseen liittyvää. Tästä tulee olla yhteydessä etsinnästä päättäneeseen henkilöön. (Rantaeskola ym, 2014, 234.)

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan KKO 2014:57, että selvittävän rikoksen vähäisyys huomioon ottaen kotietsinnän toimittamiseen ei ollut lain edellyttämiä perusteita, vaikka hovioikeus oli katsonut asian toisin. Etsintä toimitettiin kello 4.45 ja epäilynä oli rattijuopumus ja huumausaineen käyttörikos. Perustelujen mukaan tällaista etsintää voidaan suorittaa vain erityistä harkintaa käyttäen, ja tässä tapauksessa se on suhteellisuusperiaatteen vastainen. Etsintä myös perustui vain siihen, että rikoksesta epäilty oli kieltäytynyt huumausaineen pikatestistä, ja oli ollut ärtyneen oloinen. Näin ollen KKO:n päätöksen mukaan menettely oli lainvastaista kotietsinnän säädelyjen edellytysten ja suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. (KKO 2014:57.)

KKO:n päätöksen mukaan jo pelkästään kirjallisen kotietsintäpäätöksen puuttumisella on merkitystä kotietsinnän hyväksyttävyyden arvioimisessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan (yksityis- ja perhe-elämän sekä kotirauhan suoja) kannalta. Vain suullisena annettuna päätöksellä on todettu voivan jo sellaisenaan laskea etsinnän toimittamiskynnystä ja vaikeuttavan etsintäpäätöksen perusteiden selvittämistä. Edellä mainitut ratkaisut korkein oikeus on tehnyt aiemman pakkokeinolain voimassa ollessa, jossa kotietsintöjen osalta ei edes edellytetty suullisen kotietsintäpäätöksen kirjaamista jälkikäteenkään. Tämä kannanotto soveltuu myös voimassa olevan pakkokeinolain mukaisiin kotietsintöihin. (EOAK/180/2022.)

Kotietsinnällä voi tulla vastaan kysymys siitä, mitä etsintää seuraamassa oleva kohdehenkilö tai esimerkiksi hänen kutsumansa todistaja saa tehdä. PKL 8:6 mukaisesti tarvittaessa henkilö voidaan poistaa paikalta, jos hän haittaa käyttäytymisellään etsinnän kulkua tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen. Tällaista toimintaa on lain esitöiden mukaan muun muassa etsintää suoritta-

van poliisin tielle asettuminen, pyrkimys etsinnän kohteena olevan laitteen käyttämiseen, yritys hävittää todisteita tai poliisin työturvallisuuden vaarantaminen (HE 222/2010, 297). Fredman ym. nostavat myös mukaan rikoslain 16 luvun 1-3 §:t, eli virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen, virkamiehen vastustamisen ja haitanteon virkamiehelle (Fredman ym, 2020, 1025).

Kohdehenkilön tai muun paikalla olevan henkilön liikkumista voidaan myös rajoittaa sen estämiseksi, ettei hänen tietoonsa tule salassa pidettävää tietoa tai 9 luvun 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuskohteen eristämisen turvaamiseksi. Sekä poistamisen että rajoittamisen edellytyksenä on, että se on välttämätöntä poistamisen tai rajoittamisen tavoitteen saavuttamiseksi. (PKL 8:6.) Tällä sanamuodolla voidaan olettaa, että näille toimenpiteille tulee olla selkeä peruste olemassa, eli esimerkiksi epäillyn pyrkiessä hävittämään aktiivisesti todistusaineistoa etsintäpaikalla, mikä alkaa olla jo erittäin hyvä syy henkilön poistamiseksi paikalta.

Asiassa voidaan myös miettiä rajoittamisen tapaa ja henkilön sijoittumista etsinnällä, eli henkilöä voidaan esimerkiksi pyytää asettumaan tiettyyn paikkaan (Rantaeskola ym, 2014, 230.). Perusteina voidaan mainita esimerkiksi esitutkintaviranomaisen oikeus rajoittaa asianosaisen oikeutta saada selville tietoa esitutkinnassa ilmi tulleista asioista, jos tietojen saamisesta on haittaa asian selvittämiseksi (ETL 4.15), tai liikkumisen rajoittamista aiemmin mainitun pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n mukaisesti.

Fredmanin ym. mukaan 6 §:n 2 momentissa korostuu vähimmän haitan periaate. Kotietsinnällä ei saa aiheuttaa vahinkoa tai haittaa enempää kuin on välttämätöntä. Tämä korostuu erityisesti, kun ollaan etsinnällä henkilön kodissa. Tähän liittyy myös pakkokeinolain pykälä, jonka mukaan kotietsintää ei saa suorittaa kello 22–07 välillä ilman erityistä syytä. Tällainen erityinen syy on esimerkiksi kiireellisyys tilanteessa, johon liittyy vaara todisteiden tai takavarikon kohteen hävittämisestä tai piilottamisesta. (Fredman ym, 2020, 1023.)

Kotietsinnällä löydetyn asiakirjan avaamisen ja tutkimisen osalta tulee noudattaa sitä, miten 7 luvun 11 §:ssä säädetään. Tällä tarkoitetaan takavarikoidun tai siihen tarkoitukseen haltuun otetun suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan voi avata ainoastaan tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimen taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan datan avaamisessa saa tutkinnanjohtajan päätöksellä tarvittaessa avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalueen asiantuntija. Lisäksi avattua yksityistä asiakirjaa voi tarkastella 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden lisäksi ainoastaan tutkittavana olevan rikoksen tutkija sekä syyttäjän, tutkinnanjohtajan tai tuomioistuimen osoituksen mukaan asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna rikoksen selvitystyössä tai häntä kuullaan muuten asiassa. (PKL 8:13.)

Kuten jo aiemmin on todettu, kotietsintämääräyksen lisäksi kotietsinnästä tulee laatia pöytäkirja ilman aiheetonta viivytystä. Pöytäkirjaan tulee sisällyttää etsinnän perusteet, tarkka etsinnän kulku ja etsinnällä takavarikoitu omaisuus. Mikäli edellisissä kappaleissa mainituilla tavoilla henkilö on poistettu tai hänen liikkumistaan on rajoitettu, tulee myös tämä olla merkittynä pöytäkirjaan osana etsinnän kulkua. (PKL 8:19.)

Pakkokeinolain mukaisesti etsinnän kohdehenkilöllä on oikeus saattaa suoritettu kotietsintä tuomioistuimen arvioitavaksi, jolloin tuomioistuimen on todettava, ovatko edellytykset kotietsinnän toimittamiselle olleet olemassa tai onko etsinnällä menetelty 5 tai 6 §:n mukaisesti. Vaatimus tulee tehdä 30 päivän kuluessa etsinnän suorittamisesta tai siitä ajankohdasta, kun tieto etsinnän toimittamisesta on tullut vaatimuksen esittäjälle. (PKL 8:18.) Itsessään tietoa etsinnän suorittamisesta ei tarvitse antaa tiedoksi todisteellisesti, mutta tästä tulisi kuitenkin varmentua jossain kohtaa esitutkintaprosessia. Pakkokeinon suorittajan tulee kirjata asia tarkasti ja sillä tavoin, että pakkokeinokirjauksissa tiedoksiannossa on oikea tiedoksiantotapa. (Fredman ym, 2020, 1036.)

4.2. Erityinen kotietsintä

Erityinen kotietsintä koskee kotirauhan suojaamia tiloja, joissa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. (PKL 8:1.3). Pakkokeinolain 8 luvun kotietsintäsäädöksistä valtaosa koskee molempia etsintälajeja.

4.2.1. Erityisen kotietsinnän erityispiirteet

Yleinen kotietsintä määritellään kotirauhan suojan kautta, kun taas erityinen kotietsintä kohdistuu oikeudenkäymiskaaren vaitiolo-velvollisuuteen sekä kieltäytymisoikeuteen (Rantaeskola ym, 2014, 203). Hallituksen esityksen 222/2010 mukaan tällaisia paikkoja ovat muun muassa asianajotoimistot ja lääkärin vastaanottotilat. (HE 222/2010.) Yhdeksi esimerkiksi voidaan nostaa myös tutkimuksessa käsitelty tutkinta Jari Aarniosta, jonka yhteydessä suoritettiin erityinen kotietsintä Helsingin huume poliisin tiloihin.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa määritellään vaitiolo-velvollisuudet ja todistamiskiellot. Luvun 10 § ja 11 § koskevat todistuskieltoa valtion turvallisuutta ja suhteita koskevia tietoja, sekä tuomioistuimen päätösneuvottelun sisältöä. Lisäksi 11 §:n kolmannessa momentissa kuvaillaan sovittelijan työssään saamia tietoja sovittelavasta asiasta ja siitä vaitiolosta, “elleivät erittäin tärkeät syyt ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen esittämisestä sekä muut olosuhteet vaadi todistamista tai se, jonka hyväksi vaitiolo-velvollisuus on säädetty, todistamiseen suostu.” (OK 17:10–11.)

12–14 §:ssä on sellaisia virkoja, joita koskee tietyin edellytyksin todistamiskielto, kuten julkisyhteisön palveluksessa oleva virkamies. (OK 17:10–14.) Lisäksi 16 §:ssä mainitaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan pappi tai vastaavassa asemassa oleva henkilö, 20 §:ssä yleisön saattaville toimitetun viestin laatija, julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja, kuten toimittaja, sekä 21 §:ssä anonyymi todistaja siltä osin, että todistaminen saattaisi paljastaa hänen henkilöllisyytensä tai yhteystietonsa (OK 17:16,20,21).

Rantaeskola ym. nostavat esiin kirjassaan, että virkamieheen kohdistuva kotietsintä voi olla erityistä kotietsintää, mutta ei kuitenkaan aina. Heidän työhuoneessaan ei välttämättä ole salassa pidettävää materiaalia, kun taas esimerkiksi lääkäreillä ja asianajajilla todennäköisesti on. Päätökseen vaikuttaakin, mitä etsinnällä etsitään ja tutkitaan. Merkitystä on myös sillä, millaiseen edellä mainitun henkilön hallussa olevaan tilaan etsintä kohdistuu. Työhuoneessa voi olla paljonkin salassa pidettävää tietoa, kun taas jossain muussa tilassa sitä ei todennäköisesti ole. Mikäli etsintä kohdistuu asiakirjoihin ja tietoihin, joka on mahdollisesti suojattua, tulee tilanteessa pohtia etsinnän suorittamista erityisenä kotietsintänä (Rantaeskola ym, 2014, 209–210.)

Erityiseen kotietsintään liittyen pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n perusteella asiakirjaa ei tule takavarikoida tai jäljentää todisteena käytettäväksi, mikäli sen voidaan olettaa sisältävän tietoa, josta kohteena oleva taho ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai saa kieltäytyä kertomasta ja asiakirja on kyseisen henkilön tai sen hallussa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus tai –oikeus on säädetty (PKL 7:3).

Laissa on kuitenkin erityisehtoja sille, milloin takavarikoimis- tai jäljentämiskieltoa ei ole. Tällaisia ovat pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaisesti esimerkiksi tilanteet, joissa oikeudenkäymiskaarella mainitut tahot suostuvat takavarikoimiseen tai jäljentämiseen. Lisäksi tutkittavana voi olla rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, jolloin oikeudenkäymiskaarella mainitut henkilöt voivat joutua todistamaan asiassa. Tästä esimerkiksi voidaan nostaa 17 luvun 12 §:n 3 momentin mukaisesti poliisimies, joka on saanut poliisilain 7 luvun 1 §:n mukaisen tiedon itselleen. Tällaista tietoa on esimerkiksi tieto peitehenkilönä toimineen henkilöllisyydestä. Hän voisi joutua todistamaan tällaisessa rikosasiassa, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentin kohdat täyttyvät. Näitä kohtia ovat syyttäjän ajama syyte rikoksesta, josta lain mukaan ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta; tiedon ilmoittamatta jättäminen voisi mahdollisestiloukata asianosaisen oikeutta puolustautua tai valvoa omaa oikeuttaan oikeudenkäynnissä; ja tietoa tai vihjetietoa antaneen taikka valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyden paljastaminen ei aiheuta ilmeistä vakavaa vaaraa tehtävässä toimineen henkilön tai hänen läheistensä turvallisuudelle. (ROL 17:12.)

Erityisestä kotietsinnästä, ja myös etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin pakkokeinoin 8 luvun 15 §:n mukaisesti. 17 §:ssä kuvaillaan, että etsinnästä voi päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin, tai se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä etsinnän kohteena oleva paikka sijaitsee. Vaatimuksen erityisestä kotietsinnästä esittää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Asia tulee käsitellä ilman viivytystä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä henkilön läsnä ollessa, joko fyysisesti, videoneuvottelun tai muun teknisen tiedonvälitystavan kautta. Erityisen kotietsinnän kohdehenkilöä ei kuitenkaan kuulla asiassa. (PKL 8:15, 8:17.)

4.2.2. Erityisen kotietsinnän läsnäolo ja etsintämenettely

Erityisen kotietsinnän menettely läsnäolosta on muuten samanlainen kuin yleisessä kotietsinnässä, mutta erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että etsinnällä suoritettu takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, jonka sisältö on kuvattu ylempänä. Pykälässä on korostettu, että erityistä kotietsintää ei saa suorittaa ilman etsintävaltuutetun läsnäoloa. Näin ollen tästä ei ole olemassa poikkeustilannetta, vaan valtuutettu tulee aina hankkia. (PKL 8:5, 8:7.)

Etsintävaltuutetuksi tulee määrätä suostumuksensa perusteella asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut jokin muu henkilö, joka asiantuntemuksensa ja käytännön kokemuksensa perusteella on etsinnän kohde huomioon ottaen sopiva toimimaan etsintävaltuutettuna kyseessä olevassa tapauksessa. Etsintävaltuutetuksi ei voida määrätä henkilöä, joka on epäiltyä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan heikentämään hänen luotettavuuttaan kyseisessä tehtävässä. Etsintävaltuutetun yksittäistapaukseen liittyvien kelpoisuusvaatimusten osalta noudatetaan myös soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 11 luvun 3 §:ssä säädetään avustajan kelpoisuudesta, eli milloin tehtävässä ei voi toimia. Etsintävaltuutettu ei myöskään saa ilman hänet määränneen viranomaisen lupaa asettaa toista sijaansa tehtävään. Valtuutetulle annettu määräys voidaan pätevästä syystä peruuttaa. (PKL 8:8.)

Etsintävaltuutetun tehtävänä on valvoa huolellisesti ja viivytyksettä sitä, että takavarikko ei kohdistu aiemmin avattuun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon. Hänen täytyy olla läsnä etsintää toimitettaessa ja seurata toimenpiteiden suorittamista. Etsintävaltuutettu tai siihen tehtävään pyydetty ei saa oikeudettomasti paljastaa seikkoja, jotka hän on saanut tietoonsa tehtävänsä vuoksi. (PKL 8:9.)

Fredman ym. huomioivat, että myös etsintävaltuutettu voi saada tietoonsa lain nojalla salassa pidettävää tietoa, mutta lähtökohtaisesti etsintävaltuutetun liikkumisvapauden rajoittamiseen tulee suhtautua erittäin pidättyväisesti. Kuitenkin kyseeseen voi tulla sellaista salassa pidettävää tietoa, mikä ei liity millään hänen toimenkuvaansa, kuten poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä koskevat tiedot tai salaisen pakkokeinon käyttöä koskeva tieto. (Fredman ym, 2020, 1026.)

Erityistä kotietsintää suorittaessa etsinnän toimittajan tulee ottaa huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltuvuudesta takavarikon tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnällä takavarikoidaan, jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka takavarikoimista, jäljentämistä tai muuta haltuunottoa etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei tule enempää tutkia ja se täytyy sinetöidä. Kiistanalainen aineisto tulee rajata tarkoituksenmukaisella tavalla tuomioistuinkäsittelyä varten ja riittävän vaitiolovelvollisuuden ja –oikeuden toteutumisen takia. (PKL 8:11.) Tämä tarkoittaa sitä, että aineisto voidaan takavarikoida, jäljentää tai ottaa haltuun niin, että tiedon sisältöön ei perehdytä enempää ennen tuomioistuimen arviointia. Näin ollen voidaan päätellä pykälän sallivan takavarikoinnin, jäljentämisen ja haltuunoton, vaikka etsintävaltuutettu sitä vastustaa. (PKL 8:11.)

Pakkokeinolain 8 luvun 12 § määrää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua edellisessä pykälässä mainitusta sinetöimisen saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi. Asia saatetaan tuomioistuimeen vireille kirjallisella hakemuksella, jossa asia tulee selostaa riittävällä tarkkuudella ja siihen tulee liittää sinetöidyn aineiston lisäksi 19 §:ssä mainittu pöytäkirja. Aineistoa koskevasta asiasta päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin, aivan kuten etsintäpäätöksestä. Tähän kuuluu myös se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä etsinnän kohteena ollut paikka sijaitsee. Käsitellessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. (PKL 8:12.)

Sinetöityä aineistoa koskeva asia on otettava tuomioistuimessa käsittelyyn viipymättä ja viimeistään seitsemän päivän kuluessa asian saapumisesta tuomioistuimeen. Tuomioistuimen tulee varata etsintävaltuutetulle ja sille, jota asia muuten koskee, tilaisuus tulla kuulluiksi asiassa. Asia voidaan myös ratkaista heitä kuulematta, ellei heitä tavoiteta. Tuomioistuimen tulee päättää, voidaanko aineisto tai sen osa takavarikoida tai jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä voi valittaa erikseen. Jos päätöksestä valitetaan, kyseinen aineisto tulee pitää sinetöitynä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Valitus tulee käsitellä kiireellisenä. (PKL 8:12.)

Kotietsinnällä löydetyn asiakirjan avaamisen ja tutkimisen osalta tulee noudattaa sitä, miten 7 luvun 11 §:ssä säädetään. Edellä mainittu on avattu yleisen kotietsinnän menettelyn yhteydessä aiemmin. Kuitenkin erityisessä kotietsinnässä ainoastaan etsintävaltuutettu saa tarkastella asiakirjaa. (PKL 8:13.)

Myös erityisessä kotietsinnässä tulee laatia viivytyksettä kotietsintäpöytäkirja. Muuten menettely on sama, mutta pöytäkirjaan tulee kirjata tai liittää etsintävaltuutetun lausumat. Lisäksi pyydettyä pöytäkirjasta on annettava jäljennös etsintävaltuutetulle, ja tarvittaessa muulle henkilölle, jota asia koskee. (PKL 8:19.) Samoin kotietsinnän suorittamista koskeva oikeus saattaa etsintä tuomioistuimen arvioitavaksi koskea myös erityistä kotietsintää. Fredman ym. esittävät, että säädöksiä ei tulisi

tulkita liian ahtaasti sen suhteen, onko etsinnän kohteena olleella henkilöllä oikeutta saattaa etsintä tuomioistuimen arvioitavaksi. (Fredman ym, 2020, 1034.)

4.3. Paikanetsintä

Paikanetsinnällä tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan paikassa, johon ei ole yleistä pääsyä, yleistä pääsyä on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisen aikana, tai etsinnän kohteena on kuluneuvo. Paikanetsintä ei kohdistu kotirauhan suojaamaan tai erityistä etsintää edellyttävään paikkaan, vaan se on oma paikkaan kohdistuvan etsinnän alalajinsa. Paikanetsinnästä säädetään pakkokeinolain 8. luvussa. (PKL 8:1.4.)

Paikanetsintään kuuluvat muut kuin yleisen kotietsinnän ja erityisen kotietsinnän kohteena olevat paikat. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sellaisia huoneita, rakennuksia, säilytyspaikkoja ja muita paikkoja, joihin on yleinen pääsy. Esimerkiksi myymälät, kahvilat ja ravintolat kuuluvat paikanetsinnän alueeseen. Huomionarvoista on kuitenkin, että poliisi voi yleensä suorittaa etsinnän ilman etsintää koskevia muotomääräyksiä yleisiin kohteisiin, kuten esimerkiksi maastoon. Kuitenkin tulee huomioida, että aiheuttavatko toimenpiteet esimerkiksi maa-alueen omistajalle jotain vahinkoa. (Rantaeskola ym, 2014, 251.)

Pääsääntöisesti julkisrauhan suojaamien alueiden etsintä kuuluu paikanetsinnän piiriin, mutta etsintä kyseisillä alueilla voi myös olla yleistä kotietsintää tai erityistä kotietsintää. Julkisrauhan suojaamia paikkoja ovat esimerkiksi virasto, liikehuoneisto, toimisto, tuotantolaitos, kokoustila tai muu vastaava liiketila tai huoneisto, rakennus tai rakennuksen aidattu piha-alue. Myös kasarmialue tai muut puolustusvoimien tai rajavartioston käytössä oleva alue, jolla liikkuminen on rajoitettu, kuuluu julkisrauhan suojaamiin alueisiin. (Rantaeskola ym, 2014, 251.)

4.3.1. Paikanetsinnän edellytykset

Pakkokeinolain 8 luvun 4 §:ssä säädetään paikanetsinnän edellytyksistä. Sen mukaan esineellisen paikanetsinnän edellytyksinä etsintä saadaan toimittaa tiedon, esineen, omaisuuden, asiakirjan tai seikan löytämiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä pakkokeinolain 8 luvun 2 § 1 momentin 2 kohdan mukaisesti. (PKL 8.4.)

Henkilöllinen paikanetsintä voidaan pakkokeinolaissa säädetyin edellytyksin toimittaa henkilön löytämiseksi, jos henkilö tulee noutaa esitutkintaan, henkilö on kiinniotettava, pidätettävä, vangittava, tuomioistuimeen tuotava tai rikosasian vastaajaksi haastettava, tai henkilönkatsastukseen toimitettavan henkilön löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti. (Rantaeskola ym, 2022, 343–344.)

Esineellisen paikanetsinnän toimittaminen ei ole sidottu tutkittavana olevasta rikoksesta säädettyyn rangaistukseen, joten paikanetsinnän voi toimittaa matalammalla kynnyksellä kuin kotietsinnän, kun kyse on esineellisestä etsinnästä. Tämä on määritetty pakkokeinolain 8 luvun 4 §:ssä. Siinä mainitut aikaisemmassa kappaleessa esitetyt 2 §:n 1 momentin 2 kohta ja 3 §:n 1 momentti määrittävät edellytykset etsinnälle. Merkille pantavaa onkin, että 2 §:n 1 momentin 1 kohta ei koske paikanetsintää, eli se ei ole sidoksissa rangaistukseen. (PKL 8:2.1.)

Päätöksestä paikanetsinnästä säädetään Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:ssä. Pykälässä kerrotaan, että paikanetsinnän suorittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos paikanetsintä on tarpeellista suorittaa kiireellisesti, voi kyseisen etsinnän suorittamisesta päättää myös miehistöön tai alipäälylystään kuuluva poliisimies. Poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä suorittaa paikanetsinnän henkilön löytämiseksi, tai esineen takavarikoimiseksi, kun sitä on pystytty jäljittämään ja seuraamaan välittömästi rikoksen teon jälkeen. (PKL 8:15). Pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on ilmoitettava, jos yleisellä kotietsinnällä tai paikanetsinnällä löytyy tietoa, jonka etsimiseksi tulisi toimittaa erityinen kotietsintä (POL-2020-26351, 2020, 17).

4.3.2. Kotietsinnän säädösten soveltaminen paikanetsinnässä

Paikanetsintää koskevat soveltuvin osin kotietsintää koskevat säännökset pakkokeinolain 8 luvun 5, 6, 13, 16, 19 §:t läsnäolosta, menettelystä, yksityisen asiakirjan avaamisesta ja tutkimisesta, kotietsintäpäätöksestä ja kotietsintäpöytäkirjasta (PKL 8:14). Nykyään kiireperusteella tehtäviä etsintöjä tehdään vain poikkeustilanteissa, sillä käytännössä pidättämiseen oikeutettu virkamies, esimerkiksi yleisjohtaja on tavoitettavissa puhelimitse ympäri vuorokauden poliisin tilanne- tai johtokeskuksissa (POL-2020-26351, 2020, 17).

Paikanetsinnän pöytäkirjasta säädetään pakkokeinolain 8 luvun 19 §:ssä. Sitä sovelletaan paikanetsinnän osalta, jos etsintä kohdistuu PKL 8:14 mukaisesti paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai pääsy on rajoitettu tai estetty. Tästä esimerkkejä ovat esimerkiksi teollisuuslaitoksen aidattu piha-alue, etsintähetkellä suljettuna oleva virastorakennus ja ajoneuvo, joka ei ole kuitenkaan asuntoauto. (Rantaeskola ym, 2014, 251.)

Pakkokeinolain 8 luvun 19 §:n mukaisesti etsinnän toimittajan on ilman aiheetonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa suoritettujen toimenpiteiden eritellään riittävällä tarkkuudella. Pöytäkirjaan tulee myös kirjata etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa, sekä annettava pöytäkirjasta jäljennös etsintävaltuutetulle ja sille henkilölle, jonka luona tai jonka omistuksessa olevassa paikassa etsintä suoritetaan. Tarvittaessa jäljennös tulee toimittaa myös henkilölle, jota asia koskee, kuten esimerkiksi etsinnän kohteena olevan ajoneuvon kuljettajalle, joka ei ole kuitenkaan

omistaja. Tilanteissa, joissa paikanetsintäpäättöstä ei laadita, on toimenpiteiden jälkikäteen toimittamista ja selvittämistä varten järkevää merkitä tarpeelliset tiedot muuhun asiakirjaan, kuten esimerkiksi esitutkintapöytäkirjaan. (Fredman ym, 2020, 1039)

Fredman ym. nostavat esiin lain esitöistä (HE 222/2010) ilmenneen tärkeyden noudattaa läsnäolo- ja menettelysäännöksiä erityisesti, kun kyseessä on aikaisemman lain mukaan kotietsinnäksi luokiteltava paikka tai suljettu kulkuneuvo (Fredman ym, 2020, 1039). Heidän mukaansa myös paikanetsintä voi muuttua erityiseksi kotietsinnäksi määritelmäsäännösten (PKL 8:1, 8:15.2) perusteella, jos etsinnällä löydetään salassa pidettäviä tietoja koskevaa aineistoa, jolla voi olla merkitystä todisteena. Näin silti, vaikka pakkokeinolain 14 §:ssä ei viitata kotietsintää ja erityistä kotietsintää koskeviin säädöksiin. (Fredman ym, 2020, 995.)

Paikanetsinnän osalta 8 luvun 14 §:ssä mainitaan myös 13 §, jonka mukaan etsinnässä löydetyn yksityisen asiakirjan avaamisen ja tutkimisen osalta noudatetaan myös sitä, mitä 7 luvun 11 §:ssä säädetään.

5. KOKEMUKSIA TYÖELÄMÄSTÄ JA POLIISIN SUORITTAMISTA ETSINNÖISTÄ

5.1. Case Aarnio

Helsingin huume poliisin päällikkö Jari Aarniota vastaan nostettiin mittavat syytteet muun muassa useista törkeistä huumeusainerikoksista koskien hasistynnyrijuttua. Tutkinta alkoi vuonna 2011 ja siinä selvisi, että Suomeen oli tuotu viisi hasislähetystä sinisissä tynnyreissä, joissa oli yhteensä noin 800 kiloa hasista. Huumeliigan johto ei selvinnyt tutkinnassa, ja erityistä mielenkiintoa herätti jatkuvasti Helsingin Pasilaan paikantunut pääepäily, jota alettiin kutsua Pasilan mieheksi. Epäilyn mukaan kyseinen henkilö oli Jari Aarnio. Hänen epäiltiin osallistuneen huumeiden salakuljetukseen saaden itselleen merkittävää taloudellista hyötyä. Aarniota epäiltiin myös lukuisista muista rikoksista tässä tapauksessa sekä esimerkiksi niin kutsussa Trevoc-oikeudenkäynnissä. (Minna Passi, Susanna Reinboth, Helsingin Sanomat, 2016.)

Aarnion tapauksessa suoritettiin lukuisia erilaisia etsintöjä erilaisiin kohteisiin. Hänen kotiinsa suoritettiin kotietsintä, jossa löydettiin muun muassa pihamaan kukkapenkistä ämpäri, jossa oli 64800 euroa käteistä vuonna 2014. Etsintää oli tehty jo aiemminkin Aarnion kiinteistöön vuonna 2013, mutta Aarnion erikoinen kommentti kukkapenkin kuorikatteen levityksestä alaiselleen aiheutti uudet etsinnät, joissa löytyi kyseinen ämpäri. (Ilta-Sanomat, 2015.) Aikaisemmin etsinnällä tutkittiin vain

tontilla olevat rakennukset koiran kanssa, mutta puheet kuorikatteesta johtivat uuteen ja tarkempaan etsintään. Ämpäriin lisäksi muuta ei löytynyt, vaikka alue tutkittiin erittäin tarkasti. (Susanna Reinboth, Helsingin sanomat, 2016.)

Myös Aarnion kahteen eri autotalliin suoritettiin kotietsintä. Toinen oli vaimon nimissä oleva autotalli Helsingissä, jonka etsintä suoritettiin syyttäjäjohtoisesti. Aarnio oli paikalla asianajajansa kanssa, mutta poistui tallin videokuvauksen ja poliisikoiran käytön jälkeen. Etsinnöissä löydettiin muun muassa yksi puhelin, joka on ollut Pasilan miehen käytössä. Kännykän löytyminen aloitti epäilyn törkeistä huumausainerikoksista. Paikalta löytyi myös hollantilaisia yhteystietoja. Poliisi epäili, että yhtä sähköpostitiliä on käytetty yhteydenpitoon hollantilaisen hasiskontaktin kanssa. Autotallissa oli myös Trevoc-asiakirjoja sekä käteistä rahaa vhs-kasetin sisältä. (Minna Passi, Helsingin sanomat, 2015.)

Vyyhdin osana suoritettiin etsintöjä myös muualle kuin Aarnion hallinnassa oleviin paikkoihin. Jari Aarnion vanhempien asuntoon suoritettiin kotietsintä, jota apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja arvosteli myöhemmin ratkaisussaan (Dnro 818/4/14). Etsintä suoritettiin muualla kuin rikoksesta epäillyn hallinnoimassa paikassa, jolloin se tulisi suorittaa vain, jos voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä saadaan selvitystä kyseisestä rikoksesta. Pajuoja nostaa esiin, että kynnyksellä tällaiseen etsintään on korkea, eli etsinnässä tulisi erittäin pätevin perustein olettaa etsintän olevan tuloksellinen. Tähän ei vielä hänen mukaansa riitä sukulaisuus ja säännöllinen kyläily. (Dnro 818/4/14.)

Erityisen kotietsinnän osalta Aarnion tapauksesta voidaan nostaa esimerkiksi korkeimman oikeuden päätöksen (KKO:2018:77), jonka mukaan Kuopion poliisiasemalla suoritettujen erityisen kotietsinnän ja kahden erillisen laite-etsinnän jälkeen myös kyseiset laite-etsinnät voidaan toimittaa oikeuden arvioitavaksi (KKO:2018:77). KKO totesi Fredmanin ym. mukaan, että takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon alaiseen aineistoon oletettavasti ulottuvaa laite-etsintää ei ole perusteltua asettaa eri asemaan etsinnän jälkeisten oikeusturvakeinojen suhteen. (Fredman ym. 2020, 1035.)

Tapauksessa kuopiolaisia poliiseja epäiltiin virkarikoksista heidän lopetettuaan rikostutkinnan Aarnioon liittyvässä virkarikostutkinnassa. Selitys oli se, että heidän käsityksensä mukaan Helsingin huumeepoliisi oli aikonut tutkia asiaa. Korkein oikeus katsoi, että oli ollut olemassa edellytykset erityiselle kotietsinnälle ja laite-etsinnälle, koska oli riittävästi syitä epäillä törkeää virka-aseman väärinkäyttämistä asiassa. (KKO 2018:77.)

5.2. Kokemuksia työelämästä

Etsintöjä suunnitellessa ja päällystön kanssa keskustellessa voidaan huomata, että etsintämenettelyn suorittamisessa tulee lähes aina vastaan elementtejä, jotka vaativat syvempää pohdintaa ja lain

tarkastelua. Opinnäytetyön kirjoittajakin on havainnut tilanteita, joissa on saanut tosissaan miettiä, kuinka asiassa toimitaan. Esimerkiksi hiljattain henkilö oli ajanut autolla tolppaan, ja hänet tavoitettiin poliisin toimesta autosta kuljettajan paikalta päihtyneenä ja erittäin sekavana, hallussaan huumausaineita.

Seuraavana päivänä suoritettiin kotietsintää hänen asunnolleen huumausaineiden löytämiseksi. Läsnäolomenettelyn osalta pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n mukaisesti etsinnän kohteelle tulisi varata tilaisuus olla läsnä etsinnällä, ja lisäksi pyytää halutessaan paikalle todistaja. Kuitenkin henkilö oli hoidossa sairaalalla, eikä hän pystynyt tietojen mukaan sieltä lähtemään hoidontarpeen vuoksi. Tätkin selvitettiin osastolta asti, jossa oltiin sitä mieltä, että kyseinen henkilö ei voi lähteä etsinnälle. Näin ollen tutkinnanjohtaja eli päällystöön kuuluva poliisimies päätti, että tilaisuutta olla läsnä ei hänelle varata, koska se viivyttäisi toimitusta merkittävästi. Tässä tapauksessa se olisi voinut tarkoittaa päiviä.

Epäilty asui puolisonsa kanssa, joten pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 2 momentin mukaisesti hänelle tarjottiin mahdollisuutta olla läsnä etsinnällä, ja mahdollisuudesta pyytää todistaja paikalle. Hänkään ei sattunut olemaan lähettyvillä, eikä hänellä ollut sopivaa todistajaakaan saatavilla. Määräys luettiin hänelle puhelimitse ja jätettiin pöydälle, ja kerrottiin etsinnän tarkoitus, mahdollisuudesta saada pöytäkirjan jäljennös sekä oikeudesta saattaa etsintä tuomioistuimen arvioitavaksi 30 päivän sisällä.

Lisäselvittelyn myötä kävi ilmi, että epäilty on viime aikoina asunut veneessä, joten sinne päätettiin myös suorittaa etsintä tutkinnanjohtajan uudella määräyksellä. Koska epäilty on asunut veneessä, suoritettiin sielläkin kotietsintää. Tähänkään epäilylle ei varattu läsnäoloa samasta syystä kuin aiemmin. Toimenpiteistä tulee kuitenkin ilmoittaa hänelle viipymättä PKL 8:6:n mukaisesti, erityisesti kun tähän etsintään ei ollut vielä mukana kirjallista kotietsintämääräystä. Molemmissa etsinnoissä yksi paikalla ollut poliisimies määritettiin etsinnän toimittajan nimeämäksi todistajaksi PKL 8.5.1:n nojalla.

Etsinnän suoritus tuotti jonkin verran työtä, mutta kertauksena oli hyvä käydä eri etsintäsäädöksiä läpi. Säädöksissä tulee olla huolellinen, koska aina on kyse ihmisen perusoikeuksista. Tärkeää on, että kohteella on jälkikäteen mahdollisuus laittaa etsintä tuomioistuimen arvioitavaksi, mikä on hyvä asia hänen oikeusturvansa kannalta.

Pakkokeinolain edellytyksiä miettiessä mielenkiintoista on, että on olemassa erityissäädöksiä, jotka periaatteessa kumoavat pakkokeinolain 8 luvun 1 momentin 1 kohdan, eli edellytykset kotietsinnän suorittamiselle. Esimerkiksi kirjoittaja oli harjoittelun alussa suorittamassa ujoneuvon pysäytystä, jonka seurauksena selvisi, että kuljettajalla ei ollut voimassa olevaa ajo-oikeutta. Hetken kuluttua

toinen poliisimies havaitsi, että ajoneuvon keskikonsolissa oli tutkanpaljastin. Kuljettaja luovutti tutkanpaljastimen suosiolla, ja se takavarikoitiin yleisjohtajan määräyksellä ja asiasta annettiin sakko paljastinlaiterikkomuksena kortitta ajon lisäksi.

Seurauksena partio perehtyi harvinaiseen nimikkeeseen ja havaittiin, että laissa liikennevalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä (24.7.1998/546) säädetään erikseen 7 §:ssä, että asiassa voidaan toimittaa yleinen kotietsintä tai paikanetsintä, jos on todennäköisiä perusteita sille, että paljastinlaiterikkomuksen tunnusmerkistö on täyttynyt. Tämä voidaan suorittaa pakkokeinolain 8 luvun rajoitteista huolimatta, vaikka maksimirangaistuksena voi saada vain sakon. Samalla tavalla on mahdollista suorittaa henkilöntarkastus saman lain 8 §:n mukaisesti. Asiasta on olemassa myös muitakin poikkeuksia.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä opinnäytetyössä on pyritty selvittämään, miten paikkaan kohdistuvista etsinnöistä säädetään Suomen lainsäädännössä, sekä siihen liittyvää laillisuusvalvontaa ja käytäntöä poliisityössä. Varsinaisena päätutkimuskysymyksenä aihe on erittäin laaja ja siitä löytyy paljon aineistoa. Työssä onkin pyritty käyttämään monipuolista aineistoa sisällönanalyysin keinoin huomioimalla lähdeaineiston hierarkia suomalaisessa oikeuskäytännössä.

Suoritettuna tutkimuksen perusteella voidaan todeta paikkaan kohdistuvien etsintöjen olevan tarkkaan säädeltäviä suomalaisessa lainsäädännössä. Pakkokeinolaissa säädetyt paikkaan kohdistuvan etsinnän lajeja analysoidessa huomionarvoista on, miten tarkasti koko menettely käyty läpi lain 8 luvussa. Koko etsintäprosessi on kuvattu laissa tarkasti alkaen etsintöjen määritelmistä ja perusteista sille, voidaanko etsintää edes suorittaa. Seuraavana käydään läpi läsnäolo ja menettely etsinnöillä, sekä menettelyä erityisessä kotietsinnässä, kuten etsintävaltuutetun käyttäminen ja etsinnällä löydetyn salassa pidettävän aineiston käsittely ja siihen liittyvä tuomioistuimen rooli. Lisäksi arvioidaan yksityisen asiakirjan avaamista, paikanetsinnöissä sovellettavia kotietsinnän säännöksiä ja etsinnän päättäjävaltaa ja sääntelyä paikanetsintäpäätöksestä ja pöytäkirjan laatimisesta. Lopuksi laissa mainitaan oikeudesta saattaa etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi.

Paikanetsinnän ja erityisen kotietsinnän osalta lain säädökset ovat varmasti vaikeasti tulkittavia. Asiaan perehtyneellekin pykälät avautuvat hitaasti, koska pykälissä on erittäin paljon viittauksia muihin luvun pykäliin. Tällainen menettely tekee yksittäisistä pykälistä vaikeaselkoisia. Vaikka menettely on ymmärrettävää etsintälajien samantapaisuudesta johtuen, voisi lainsäätäjällä olla kehitettävää sanamuodoissa ja jopa kokonaisten pykälien sisältöjen suhteen. Hallituksen esityksessä HE 217/2022 on jo otettu kantaa muun muassa pakkokeinolain pykälien vaikeaselkoisuuteen ja tarpeeseen selkeyttää niiden sisältöä. Lisäksi siinä ehdotetaan tehtäväksi useita pakkokeinon kohteena

olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia perustuen laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä ilmenneisiin seikkoihin. (HE 217/2022.)

Vaikka etsintöjen eri vaiheet on eritelty lakiin, ne eivät ole läheskään aina yksiselitteisiä. Kirjoittajankin suorittamien etsintöjen perusteella voidaan todeta, että hyvin usein nousee esiin seikkoja, joita joudutaan punnitsemaan tarkkaan, ja päällystään kuuluvan virkamiehen ammattitaidolle on tarvetta. Aineiston ja omien kokemusten perusteella kannattavaa on lähtökohtaisesti toimia, kuten lainsäätäjät on tarkoittanut ja vältellä poikkeustapauksia, kuitenkin ainoastaan sen ollessa mahdollista. Tästä hyvä esimerkki on kotietsinnästä päättäminen, joka kannattaa antaa päällystään kuuluvan virkamiehen hoidettavaksi, ellei ole oikeasti esimerkiksi kiiretilanne. Samoin etsintätilanteessa suotavaa on suoraan tuoda etsinnän kohteelle jäljennös etsintäpäätöksestä, jos sellainen on jo tehtynä. Näin toimimalla vältetään moitteilta toimimalla aina lain mukaisesti.

Tärkeä huomio on kuitenkin, että tarkkaa sääntelyä ei tule kuitenkaan pelätä liikaa. Rikosten selvittämiseksi poliisille on annettu laissa määritetyt oikeudet, joita tulee käyttää tilanteen niin vaatiessa. Asiassa korostuukin yksittäisen poliisimiehen ja päällystään kuuluvan virkamiehen ammattitaito ja itseluottamus omaan tekemiseen lain antamissa rajoissa, jolloin pakkokeinoja pystytään käyttämään siihen säädettyyn tarkoitukseen. Vaikka päällystään kuuluvan virkamiehen päätäntävaltaa korostetaan, myös miehistöön kuuluva poliisimiehen tulee olla tietoinen omasta toimivallastaan, sillä hänen päätöksellään tapahtuva etsintätilanne voi tulla vastaan millä tehtävällä tahansa esimerkiksi avun tarpeessa olevan ihmisen auttamiseksi asunnossa.

Lakia, siihen liittyvää lainvalmistelua ja laillisuusvalvontaratkaisuja arvioidessa voidaan sanoa, että etsintöjen kriteereissä ollaan etenevissä määrin tarkempia. Kotirauhan suojan merkitys on korostunut entisestään ja siihen liittyvää päätöksentekoa halutaan keskittää entistä enemmän päällystään kuuluville virkamiehille, sekä joissakin pakkokeinoissa tuomioistuimelle. Etsintämenettelyssä mainitaan korostetusti etsinnän kohteen oikeudesta saattaa suoritettu kotietsintä tuomioistuimen arvioitavaksi 30 päivän kuluessa. Arvion mukaan etsinnöistä kannellaan melko paljon, mikä tuottaa runsaasti laillisuusvalvontamateriaalia. Tämä on tietysti hyvä asia lain tulkintakysymysten ja tärkeimpänä asiakkaan oikeusturvan kannalta.

Etsintöjen suorittamisen suhteen voidaan arvioida, että Suomessa on todella annettu suuri toimivalta poliisille etsintämenettelyssä, kun useissa eurooppalaisissa valtioissakin määräysvalta on tuomioistuimella ja syyttäjällä. Suomessa taas etsintä suoritetaan poliisin päällystään kuuluvan virkamiehen, tai jopa yksittäisen miehistöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä erityistilanteessa. Tämä toisaalta helpottaa poliisin toimintaa, koska jokaisessa etsintäpäätöksessä ei tarvitse kommunikoida syyttäjän tai tuomioistuimen kanssa.

Poliisiorganisaatiossa on käyty paljon keskustelua lainmukaisuuden tärkeydestä. Voidaankin arvioida, että pakkokeinolain muutos ja säädöksen tarkentaminen on vienyt lainmukaisuutta eteenpäin laillisuusvalvonnan vaikuttaessa asiaan myös. Yksittäiset poliisimiehet pyrkivät myös kiinnittämään enemmän huomiota paikkaan kohdistuvien etsintöjen erityispiirteisiin, kuten esimerkiksi kotirauhan suojaan ja perusteita pyritään arvioimaan tarkemmin.

Opinnäytetyön aiheen pohtiminen on ollut minulle hyvinkin pitkä prosessi, johtuen varmaankin siitä, että oman uran suunnittelu poliisiorganisaatiossa on myös ollut aika vaiheessa. Kun ei tiedä vielä omaa urapolkua, on myös vaikea valita aihetta, joka olisi mielenkiintoinen, mutta toisaalta siitä olisi mahdollisesti hyötyä myös omassa työssä.

Kuitenkin pikkuhiljaa aloin miettimään, että se voisi olla jotain pakkokeinoihin liittyvää. Pakkokeinot ovat olennainen osa kaikkea poliisityötä, ja niiden oikeaoppinen hallinta ja erilaisiin käytännön tilanteisiin soveltaminen on hyvin tärkeää. Lisäksi aihe on ajankohtainen, koska Itä-Suomen poliisilaitoksella ja varmasti koko poliisiorganisaatiossa on ollut keskustelua pakkokeinojen oikeaoppisesta käytöstä, ja erilaisten tarkkojen säädösten noudattamisesta. Kyse on kuitenkin aina ihmisten perusoikeuksiin puuttumisesta. Myös asianmukaisten kirjausten tekemisestä on ollut puhetta, nimittäin aina ne eivät vastaa tapahtumahetkellä suoritettuja toimenpiteitä, mikä voi luoda haasteita esimerkiksi kantelutilanteissa.

Työn lähtökohtana on ollut alusta asti käyttää ainoastaan julkisesti saatavilla olevia lähteitä. Paikkaan kohdistuvien etsintöjen osalta lähdemateriaalia on paljon tarjolla, joten suunnitelmassa on pitänyt näiltä osin. Olennaisessa roolissa on ollut tietysti pakkokeinolaki, johon aihe käytännössä perustuu. Kirjallisuuslähteinä on käytetty teoksia, joihin olen tutustunut jo kouluaikana ja todennut ne kattaviksi tekijöiden oman pohdinnan ja lähteiden käyttämisen osalta.

Muiden lähteiden osalta olen kerännyt lähteitä muiden aihetta lähellä olevien opinnäytetöiden lähdeluettelosta ja mainitsemistani teoksista. Lisäksi olen tehnyt omatoimista selvitystä erityisesti korkeimman oikeuden päätöksistä, joita löytää kattavasti ihan Googlesta, sekä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuista heidän nettisivuiltaan. Myös lain esitöitä ja uutisartikkeleita olen etsinyt omatoimisesti.

Haasteita työssä minulle on tuottanut tutkimusmenetelmän valinta ja aiheen menetelmän käyminen kirjallisuuslähteiden avulla. Ensinnäkään en meinannut löytää sopivia lähteitä kyseiseen menetelmään. Kuitenkin muiden opinnäytetöiden pohjalta havaitsin lopulta pari teosta, joita voisin käyttää. Muutenkin aiheen käsittelyssä joutuu käymään läpi suurta määrää materiaalia, mikä luonnollisesti hidastaa kirjoitusprosessia. Kuitenkin huomaa kehittyneeni prosessin aikana lähdemateriaalin käsittelyssä. Asiassa on tietysti auttanut runsas tarjonta lähdemateriaalin suhteen, vaikka aineiston suodattaminen onkin silloin hieman vaikeampaa.

Paikkaan kohdistuvien etsintöjen osalta tietämykseni on kasvanut valtavasti. Vaikka olen aiemminkin ollut tietoinen etsintämenettelyistä, on se silti ollut melko pintapuolista. Varsinkin erityinen kotietsintä oli minulle tuntematon entuudestaan, mutta nyt hahmotan myös tämän harvinaisemman etsintälajin. Varsinkin kotietsintöjä olen suorittanut jo useita lyhyen työurani aikana, ja sitä kautta olen kokenut mielenkiintoisena pohtia koulussa oppimaani ja työelämän kokemuksia suhteessa ke-räämääni aineistoon.

Työ on tehty juuri uraansa aloittelevan poliisin näkökulmasta. Tämä luo omat rajoitteensa ammatti-taitoon asiassa, jossa päätävävallan korostetaan kuuluvan päällystöön kuuluvalla virkamiehelle. Tästä syystä mielestäni opinnäytetyössä on käytetty kattavasti erilaisia luotettavia lähteitä lähde-hierarkian perusteella ja erilaiset arviot on pyritty perustelevaan oikeuslähteiden perusteella. Läh-teet on merkitty lainatun tekstin perään ja lähdeluettelo on ja niitä on pyritty tulkitsemaan oikein. Työssä on pyritty noudattamaan myös hyvää tieteellistä käytäntöä ja siinä ei ole käsitelty mitään henkilötietoja. Koska työ on tehty täysin julkiseksi, siinä on käytetty ainoastaan julkisesti saatavilla olevia lähteitä, joita kuka tahansa asiasta kiinnostunut voi käyttää, joten esimerkiksi tutkimusluvalle ei ole ollut tarvetta.

LÄHTEET

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, valtiolle.fi. Luettavissa: [Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Valtiolle.fi](#) Luettu 14.9.2024

EAOA 12.6.2015 Dnro 818/4/14. Kotietsinnälle ei edellytyksiä.

EOA 26.1.2023 Dnro 180/2022. Kotietsinnällä meneteltiin lainvastaisesti.

EOA 9.6.2023 Dnro 3621/2023. Yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi.

Fredman, M. & Helminen, K. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Talentum.

Hallituksen esitys 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Hallituksen esitys HE 217/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

Hirvonen, A. 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/20149471-38b2-4cc8-94b7-2f6b3feed81d/content>. Luettu 28.8.2024.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008: Näin kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.

KKO:2014:57

KKO:2018:77

KKO:2022:5

Korkein oikeus, ennakkopäätökset. Luettavissa: [Ennakkopäätökset - Korkein oikeus](#) Luettu: 14.9.2024

Mäkinen, R. 2015: Aarnion kotitalo kuvattiin röntgenillä: "Hän katsoo, että kyseessä on lavastus". Iltta-Sanomat. Luettavissa: [Jari Aarnio -tapaus: Puolustus katsoo, että kyseessä on lavastus - Iltta-Sanomat \(is.fi\)](#) Luettu: 3.9.2024

Passi, M. 2015: Aarnion autotallit olivat tutkijoille aarreaitta - kotietsinnässä löytyi useita keskeisiä todisteita. Helsingin Sanomat. Luettavissa: [Aarnion autotallit olivat tutkijoille aarreaitta – kotietsinnässä löytyi useita keskeisiä todisteita | HS.fi](#) Luettu: 3.9.2024

Passi, M. & Reinboth S. 2016: Jari Aarnion huumejutun tuomiossa tulee olemaan monia erityisen kiinnostavia kohtia - kiinnitä huomiota ainakin näihin. Helsingin Sanomat. Luettavissa: [Jari Aarnion huumejutun tuomiossa tulee olemaan monia erityisen kiinnostavia kohtia – kiinnitä huomiota ainakin näihin | HS.fi](#) Luettu: 3.9.2024

Semi, M. 2013: Yhteisösakko - huomioita oikeuskäytännöstä. Luettavissa: [https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/raa- gaistuksenmaaraaminen2013/MyPG4GCUR/10_Yhteisosakko - huomioita oikeuskaytannosta Marianna Semi.pdf](https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/raa- gaistuksenmaaraaminen2013/MyPG4GCUR/10_Yhteisosakko_-_huomioita_oikeuskaytannosta_Marianna_Semi.pdf) Luettu: 2.9.2024

Rautiainen, P. 2023: Oikeus ja sen tutkiminen. Tampere, Vastapaino. Luettavissa: [oikeus&sen tutkiminen EPUB | Ellibs Lukuohjelma \(ellibslibrary.com\)](#) Luettu 28.8.2024

Poliisihallituksen ohje paikkaan kohdistuvasta etsinnästä, POL-2020-26351, 29.08.2020

Rantaeskola, S. 2014: Pakkokeinolaki – kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Rantaeskola, S. 2022: Rikos ja rikosprosessi. Kustannusliike Warelia.

Reinboth, S. 2016: Rahakoirat eivät haistaneet Aarnion rahakätköä - löytyi metallipiikin avulla. Helsingin Sanomat. Luettavissa: [Rahakoirat eivät haistaneet Aarnion rahakätköä – löytyi metallipiikin avulla | HS.fi](#) Luettu: 3.9.2024

